

VÁCLAV CVRČEK
A KOLEKTIV AUTORŮ

MLUVNICE

SOUČASNÉ ČEŠTINY

1/

JAK SE PÍŠE
A JAK SE MLUVÍ

KAROLINUM

Mluvnice současné češtiny 1/ Jak se píše a jak se mluví

**doc. Mgr. Václav Cvrček, Ph.D.
a kolektiv autorů**

Autoři:

doc. Mgr. Václav Cvrček, Ph.D. (vedoucí autorského kolektivu)

Ing. Vilém Kodýtek, CSc.

PhDr. Marie Kopřivová, Ph.D.

Mgr. Dominika Kovářiková, M.A.

prof. PhDr. Petr Sgall, DrSc.

Mgr. Michal Šulc, Ph.D.

Mgr. Jan Táborský

doc. PhDr. Jan Volín, Ph.D.

Mgr. Martina Waclawičová

Recenzenti:

prof. PhDr. František Čermák, DrSc.

PhDr. Josef Šimandl, Ph.D.

PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání druhé

© Univerzita Karlova v Praze, 2015

© Václav Cvrček (za kolektiv autorů), 2015

ISBN 978-80-246-2812-7

ISBN 978-80-246-2834-9 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2015

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

VÁCLAV CVRČEK
A KOLEKTIV AUTORŮ

MLUVNICE

SOUČASNÉ ČEŠTINY

1/

JAK SE PÍŠE
A JAK SE MLUVÍ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM
2015

OBSAH

Poznámka k druhému vydání ---- 13

Předmluva ---- 15

1 OBECNÉ VÝKLADY O JAZYCE (Václav Cvrček) ---- 17

- 1.1 Jazyk jako prostředek komunikace ---- 18
- 1.2 Jazykové roviny a jednotky; jazykovědné disciplíny ---- 19
- 1.3 jazyk v rámci společnosti ---- 20
- 1.4 Jazyk a jazykovědci ---- 21
- 1.5 Jazykový korpus jako zdroj dat ---- 22

2 OBECNÉ POUČENÍ O ČEŠTINĚ (Václav Cvrček) ---- 25

- 2.1 Čeština jako národní jazyk a její variety ---- 26
  - 2.1.1 Mluvená a psaná čeština ---- 27
- 2.2 Definice jazykového standardu a jeho varianty v češtině ---- 27
  - 2.2.1 Spisovná a standardní čeština ---- 28
  - 2.2.2 Standardní a obecná čeština ---- 30
- 2.3 Sozrůzněnost češtiny v závislosti na žánru a stylu ---- 30

3 VÝVOJ ČEŠTINY (Dominika Kovářková) ---- 33

- 3.1 Čeština mezi ostatními jazyky. Genetická příbuznost a typologická podobnost ---- 34
  - 3.1.1 Genetické zařazení češtiny ---- 34
  - 3.1.2 Typologické zařazení češtiny ---- 35
- 3.2 Vývoj jazyka ---- 36
- 3.3 Periodizace vývoje češtiny ---- 36
  - 3.3.1 Praslovanština ---- 36
  - 3.3.2 Počáteční fáze vývoje českého jazyka ---- 37
  - 3.3.3 Raná (stará) čeština ---- 37
  - 3.3.4 Čeština 14. století ---- 38
  - 3.3.5 Čeština 15. století ---- 39
  - 3.3.6 Čeština humanistická ---- 39
  - 3.3.7 Barokní čeština ---- 40
  - 3.3.8 Čeština v době národního obrození a v 2. polovině 19. století ---- 41
  - 3.3.9 Čeština 1. poloviny 20. století a čeština současná ---- 42

4 FONETIKA A FONOLOGIE (Jan Volín) ---- 43

- 4.1 Vztah mluvené a psané formy jazyka ---- 44
- 4.2 Fonetický popis jazyka a řeči ---- 46
- 4.3 Řečové orgány ---- 48
- 4.4 Akustické vlastnosti řeči a percepcce ---- 50
- 4.5 Jednotky zvukového plánu češtiny ---- 53
  - 4.5.1 Hláska, foném, alofon ---- 53
    - 4.5.1.1 Vymezení pojmů ---- 53
    - 4.5.1.2 Samohlásky ---- 54
    - 4.5.1.3 Souhlásky ---- 57
    - 4.5.1.4 Popis fonologického inventáře pomocí distinktivních rysů ---- 60
    - 4.5.1.5 Změny na úrovni hlásek při produkci řeči ---- 62
  - 4.5.2 Slabika ---- 68
  - 4.5.3 Mluvní takt ---- 70
  - 4.5.4 Promluvový úsek, promluva ---- 72
  - 4.5.5 Replika, mluvní akt, mluvený text ---- 76
- 4.6 Mluvní styly ---- 77
- 4.7 Řečové poruchy, řečové vady a řečové chyby ---- 79

5 LEXIKOLOGIE (Marie Kopřivová) ---- 81

- 5.1 Vymezení lexikologie a základní pojmy ---- 82
  - 5.1.1 Související disciplíny ---- 82
  - 5.1.2 Slovo ---- 83
  - 5.1.3 Lexém ---- 84
  - 5.1.4 Kolokabilita a kolokace ---- 85
  - 5.1.5 Pojmenování ---- 86
  - 5.1.6 Motivace (motivovanost) ---- 87
- 5.2 Lexikální sémantika ---- 88
  - 5.2.1 Význam ---- 88
    - 5.2.1.1 Lexikální význam ---- 88
    - 5.2.1.2 Gramatický význam ---- 89
  - 5.2.2 Metafora ---- 89
  - 5.2.3 Autosémantika ---- 90
  - 5.2.4 Synsémantika ---- 90
  - 5.2.5 Propria ---- 90
  - 5.2.6 Apelativa ---- 90
  - 5.2.7 Abstrakta a konkréta ---- 91
  - 5.2.8 Polysémie ---- 91
  - 5.2.9 Homonymie ---- 92
- 5.3 Základní sémantické vztahy ---- 92
  - 5.3.1 Synonymie ---- 92
  - 5.3.2 Opozitnost ---- 93
  - 5.3.3 Hyperonymie a hyponymie ---- 94
- 5.4 Frazeologie ---- 95
  - 5.4.1 Frazém ---- 95
  - 5.4.2 Typy frazémů ---- 95
- 5.5 Slovní zásoba češtiny ---- 96
  - 5.5.1 Vrstvy slovní zásoby ---- 97
  - 5.5.2 Způsoby obohacování slovní zásoby ---- 97
  - 5.5.3 Současné způsoby obohacování slovní zásoby ---- 98
  - 5.5.4 Statistické aspekty lexikonu. zipfův zákon ---- 99

6 TVOŘENÍ SLOV (Michal Šulc) ---- 101

- 6.0.1 Hledisko slovotvorné ---- **102**
  - 6.0.1.1 Tvoření odvozováním ---- **103**
  - 6.0.1.2 Rozšiřování a hromadění přípon ---- **104**
  - 6.0.1.3 Slovotvorné typy ---- **106**
  - 6.0.1.4 Slovotvorné kategorie ---- **106**
  - 6.0.1.5 Tvoření skládáním ---- **108**
  - 6.0.1.6 Tvoření zkracováním ---- **108**
- 6.0.2 Hledisko pojmenovací (onomaziologické) ---- **108**
- 6.0.3 Slovotvorná stavba slova – tvar slovního základu, tvar afixu ---- **109**
  - 6.0.3.1 Odvozování předponou ---- **109**
  - 6.0.3.2 Odvozování příponou ---- **109**
  - 6.0.3.3 Skládání ---- **113**
- 6.1 Odvozování (derivative) – odvozeniny (deriváty) ---- **114**
  - 6.1.1 Mění se význam slova nebo slovní druh (mutace nebo transpozice) ---- **114**
    - 6.1.1.1 Odvozování předponou (prefixem) ---- **115**
    - 6.1.1.2 Odvozování příponou (sufixem) ---- **117**
    - 6.1.1.3 Odvozování cirkumfixem (před i za základovým slovem) ---- **126**
    - 6.1.1.4 Odvozování nekoncovým sufixem (uvnitř základového slova) ---- **129**
    - 6.1.1.5 Původní forma se nemění ---- **129**
    - 6.1.1.6 Původní forma se mění odsunutím přípony (desufixace) ---- **130**
  - 6.1.2 Význam slova ani jeho druh se nemění, přidává se zpřesňující rys (modifikace) ---- **131**
    - 6.1.2.1 Odvozování předponou (prefixem) ---- **131**
    - 6.1.2.2 Odvozování příponou (sufixem) ---- **132**
    - 6.1.2.3 Odvozování cirkumfixem (před i za základovým slovem) ---- **134**
    - 6.1.2.4 Odvozování nekoncovým sufixem (uvnitř základového slova) ---- **135**
    - 6.1.2.5 Původní forma se nemění ---- **136**
    - 6.1.2.6 Původní forma se mění odsunutím přípony (desufixace) ---- **136**
- 6.2 Skládání (kompozice) – složeniny (kompozita) ---- **136**
  - 6.2.1 Vlastní skládání ---- **137**
  - 6.2.2 Smíšený způsob skládání ---- **139**
    - 6.2.2.1 Skládání a odvozování ---- **139**
    - 6.2.2.2 Skládání a zkracování ---- **141**
  - 6.2.3 Zvláštní případy skládání ---- **141**
    - 6.2.3.1 Opakování slova (reduplikace) ---- **141**
    - 6.2.3.2 Opakování rytmu (kvazireduplikace) ---- **141**
    - 6.2.3.3 Skládání s písmennou značkou ---- **142**
    - 6.2.3.4 Skládání se zkráceným slovem ---- **142**
    - 6.2.3.5 Skládání pozičně variantní ---- **142**
  - 6.2.4 Sprahování (juxtapozice) – spřežky (juxtapozita). Nevlastní skládání ---- **142**
    - 6.2.4.1 Dvoučlenná předložková spřežka ---- **143**
    - 6.2.4.2 Jiné než dvoučlenné předložkové spřežky ---- **143**
- 6.3 Zkracování – zkrácená slova ---- **144**
  - 6.3.1 Vlastní zkracování ---- **144**
  - 6.3.2 Smíšený způsob zkracování ---- **146**
    - 6.3.2.1 Zkracování a odvozování ---- **146**
    - 6.3.2.2 Zkracování a skládání ---- **148**
- 6.4 Zkratky a slova zkratková ---- **148**
  - 6.4.1 Zkratky hláskované ---- **148**
  - 6.4.2 Zkratky plynule čtené ---- **149**
  - 6.4.3 Slova zkratková – akronyma ---- **149**
- 6.5 Přejaté části slov ---- **149**

7 MORFOLOGIE ---- 153

- 7.0 Úvod do morfologie (Václav Cvrček) ---- **154**
  - 7.0.1 Stavba slovního tvaru - morfematika ---- **155**
  - 7.0.2 Morfém a jeho kombinace - morfonologické alternace ---- **156**
  - 7.0.3 Slovní druhy ---- **158**
  - 7.0.4 Víceslovné ekvivalenty slovních druhů ---- **164**
- 7.1 Podstatná jména (substantiva) (Vilém Kodýtek) ---- **165**
  - 7.1.1 Obecná charakteristika podstatných jmen ---- **165**
  - 7.1.2 Jmenný rod ---- **166**
    - 7.1.2.1 Rod substantiv označujících živé bytosti ---- **166**
    - 7.1.2.2 Jmenný rod versus gender ---- **167**
    - 7.1.2.3 Kolísání rodu substantiva ---- **168**
  - 7.1.3 Číslo ---- **169**
  - 7.1.4 Pád (casus) ---- **170**
    - 7.1.4.1 Charakteristika jednotlivých pádů ---- **171**
    - 7.1.4.2 Pádový synkretismus ---- **173**
    - 7.1.4.3 Frekvence pádů ---- **173**
  - 7.1.5 Určenost a neurčenost substantiv. Determinátory určitosti ---- **174**
  - 7.1.6 Typy skloňování (deklinace) ---- **176**
    - 7.1.6.1 Třídění deklinačních paradigmat ---- **176**
    - 7.1.6.2 Přehled vzorů substantiv ---- **177**
    - 7.1.6.3 Frekvenční zastoupení substantiv podle vzorů ---- **183**
  - 7.1.7 Vzory substantiv ---- **184**
    - 7.1.7.1 Podstatná jména rodu mužského životného (maskulina animata) ---- **185**
      - 7.1.7.1.1 Vzor *had* ---- **185**
      - 7.1.7.1.2 Vzor *muž* ---- **191**
      - 7.1.7.1.3 Vzor *táta* ---- **194**
      - 7.1.7.1.4 Vzor *soudce* ---- **195**
      - 7.1.7.1.5 Deklinace dalších životných maskulin ---- **196**
    - 7.1.7.2 Podstatná jména rodu mužského neživotného (maskulina inanimata) ---- **198**
      - 7.1.7.2.1 Vzor *list* ---- **199**
      - 7.1.7.2.2 Vzor *stroj* ---- **205**
      - 7.1.7.2.3 Vzor *cyklus* ---- **206**
    - 7.1.7.3 Podstatná jména rodu ženského (feminina) ---- **207**
      - 7.1.7.3.1 Vzor *žena* ---- **207**
      - 7.1.7.3.2 Vzor *duše* ---- **212**
      - 7.1.7.3.3 Vzor *píseň* ---- **218**
      - 7.1.7.3.4 Vzor *kost* ---- **219**
      - 7.1.7.3.5 Další typy skloňování feminin ---- **222**
    - 7.1.7.4 Podstatná jména rodu středního (neutra) ---- **223**
      - 7.1.7.4.1 vzor *stavení* ---- **223**
      - 7.1.7.4.2 vzor *město* ---- **224**
      - 7.1.7.4.3 vzor *moře* ---- **229**
      - 7.1.7.4.4 vzor *kuře* ---- **230**
      - 7.1.7.4.5 Další vzory neuter ---- **231**
    - 7.1.7.5 Skloňování názvů párových orgánů těla v plurálu ---- **235**
    - 7.1.7.6 Vokativ ---- **236**
  - 7.2 Přídavná jména (adjektiva) (Dominika Kovářková) ---- **238**
    - 7.2.0 Obecná charakteristika přídavných jmen ---- **238**
    - 7.2.1 Gramatické kategorie přídavných jmen: jmenný rod, číslo, pád; stupňování ---- **239**
    - 7.2.2 Druhy skloňování ---- **239**

7.2.2.1	Složené skloňování adjektiv ----	240
7.2.2.2	Jmenné skloňování adjektiv ----	244
7.2.2.3	Směšené skloňování adjektiv. přivlastňovací přídavná jména ----	246
7.2.2.4	Nesklonná přídavná jména ----	248
7.2.3	Stupňování (komparace, gradace) ----	249
7.2.3.1	Komparativ ----	250
7.2.3.2	Superlativ ----	252
7.2.3.3	Nepravidelné stupňování ----	252
7.3	Zájmena (pronomina) (Marie Kopřivová) ----	254
7.3.1	Význam zájmen ----	254
7.3.2	Dělení zájmen ----	255
7.3.2.1	Zájmena osobní ----	255
7.3.2.2	Zájmena přivlastňovací ----	258
7.3.2.3	Zájmena ukazovací ----	262
7.3.2.4	Zájmena tázací ----	265
7.3.2.5	Zájmena vztažná ----	267
7.3.2.6	Zájmena neurčitá ----	268
7.3.2.7	Zájmena záporná ----	269
7.4	Číslovky (numeralia) (Václav Cvrček) ----	270
7.4.1	Číslovky základní ----	271
7.4.2	Číslovky řadové ----	277
7.4.3	Číslovky násobné ----	278
7.4.4	Číslovky druhové ----	278
7.4.5	Ostatní výrazy s kvantifikačním významem ----	279
7.5	Slovesa (verba) (Václav Cvrček) ----	279
7.5.1	Gramatické kategorie sloves ----	281
7.5.1.1	Osoba (persona) ----	281
7.5.1.2	Číslo (numerus) ----	284
7.5.1.3	Způsob (modus) a čas (tempus) ----	285
7.5.1.3.1	Oznamovací způsob (indikativ) ----	285
7.5.1.3.2	Podmiňovací způsob (kondicionál) ----	288
7.5.1.3.3	Rozkazovací způsob (imperativ) ----	289
7.5.1.4	Slovesný rod (genus verbi) ----	290
7.5.1.5	Vid (aspekt) ----	292
7.5.2	Tvary sloves: jednoduché a složené, kmeny ----	294
7.5.3	Tvary sloves: určité a neurčité ----	295
7.5.4	Časování (konjugace) ----	297
7.5.4.1	První třída (-e) ----	298
	vzor nese (čte) ----	299
	vzor bere ----	301
	vzor peče (může) ----	302
	vzor maže (dokáže) ----	303
	vzor umře ----	305
7.5.4.2	Druhá třída (-ne /-me) ----	306
	Vzor tiskne ----	306
	Vzor mine ----	307
	Vzor začne (zajme) ----	308
7.5.4.3	Třetí třída (-je) ----	309
	Vzor kryje ----	309
	Vzor kupuje ----	310

- 7.5.4.4 Čtvrtá třída (-í) ---- **311**
  - Vzor *trpí* (*myslí*) ---- **312**
  - Vzor *prosí* ---- **313**
  - Vzor *sází* ---- **314**
- 7.5.4.5 Pátá třída (-á) ---- **315**
  - Vzor *dělá* ---- **315**
- 7.5.4.6 Nepravidelná slovesa (být, chtít, jíst, jít, jet, mít, vědět, vidět; lze) ---- **316**
  - Sloveso *být/bejt* ---- **316**
  - Sloveso *chtít* ---- **319**
  - Sloveso *jíst* ---- **319**
  - Sloveso *jít* ---- **320**
  - Sloveso *jet* ---- **321**
  - Sloveso *mít* ---- **321**
  - Sloveso *vědět* ---- **322**
  - Sloveso *vidět* ---- **323**
- 7.6 Příslovce (adverbia) (Martina Waclawičová) ---- **323**
  - 7.6.1 Zájmenná příslovce ---- **324**
  - 7.6.2 Skupiny příslovců podle významu ---- **325**
    - 7.6.2.1 Příslovce času ---- **325**
    - 7.6.2.2 Příslovce místa ---- **327**
    - 7.6.2.3 Příslovce způsobu ---- **327**
    - 7.6.2.4 Příslovce míry ---- **328**
    - 7.6.2.5 Příčinná příslovce ---- **329**
    - 7.6.2.6 Zařazení příslovců podle kontextu ---- **329**
  - 7.6.3 Adverbia modální a stavová ---- **329**
  - 7.6.4 Stupňování příslovců ---- **330**
  - 7.6.5 Zařazení do slovního druhu podle kontextu ---- **332**
- 7.7 Předložky (prepozice) (Martina Waclawičová) ---- **332**
  - 7.7.1 Předložky podle původu ---- **333**
    - 7.7.1.1 Předložky vlastní ---- **333**
    - 7.7.1.2 Nevlastní a víceslovné předložky ---- **333**
  - 7.7.2 Skupiny předložek podle spojitelnosti s pády ---- **334**
    - 7.7.2.1 Předložky pojící se s nominativem ---- **334**
    - 7.7.2.2 Předložky pojící se s genitivem ---- **335**
    - 7.7.2.3 Předložky pojící se s dativem ---- **336**
    - 7.7.2.4 Předložky pojící se s akuzativem ---- **338**
    - 7.7.2.5 Předložky pojící se s lokálem ---- **339**
    - 7.7.2.6 Předložky pojící se s instrumentálem ---- **340**
  - 7.7.3 Vokalizace předložek ---- **340**
- 7.8 Spojky (konjunkce) (Martina Waclawičová) ---- **342**
  - 7.8.1 Struktura spojek ---- **342**
    - 7.8.1.1 Jednočlenné spojky ---- **342**
    - 7.8.1.2 Vícečlenné spojky ---- **342**
  - 7.8.2 Souřadící spojky ---- **343**
    - 7.8.2.1 Slučovací spojky ---- **343**
    - 7.8.2.2 Odporovací spojky ---- **343**
    - 7.8.2.3 Vylučovací spojky ---- **344**
    - 7.8.2.4 Stupňovací spojky ---- **344**
    - 7.8.2.5 Důvodové spojky ---- **345**
    - 7.8.2.6 Důsledkové spojky ---- **345**
  - 7.8.3 Podřadící spojky ---- **345**

- 7.8.3.1 Obsahové spojky ---- 346
- 7.8.3.2 Časové spojky ---- 346
- 7.8.3.3 Způsobové spojky ---- 346
- 7.8.3.4 Příčinné spojky ---- 346
- 7.8.3.5 Srovnávací spojky ---- 347
- 7.9 Částice (partikule) ---- 347
  - 7.9.1 Částice postojové (modální) ---- 349
    - 7.9.1.1 Faktuální (veritativní) částice ---- 349
    - 7.9.1.2 Volní (voluntativní) částice ---- 350
    - 7.9.1.3 Výrazové (expresivní) částice ---- 350
  - 7.9.2 Částice pocitové (emocionální) ---- 350
  - 7.9.3 Částice hodnotící (evaluativní) ---- 350
  - 7.9.4 Částice zesilovací (intenzifikační) ---- 351
  - 7.9.5 Částice členící text ---- 351
- 7.10 Citoslovce (interjekce) ---- 351
  - 7.10.1 Citoslovce faktuální ---- 352
  - 7.10.2 Citoslovce volní (voluntativní) ---- 352
  - 7.10.3 Citoslovce emocionální ---- 353
  - 7.10.4 Citoslovce kontaktní ---- 353
  - 7.10.5 Citoslovce onomatopoická (zvukomalebná, imitativní) ---- 353

8 UVEDENÍ DO SYNTAXE (VĚTNÁ STAVBA) (Petr Sgall) ---- 355

- 8.1 Úvodní poznámky ---- 356
- 8.2 Základní pojmy závislostní syntaxe ---- 357
- 8.3 Syntaktické jevy netypické ---- 361
- 8.4 Souřadnost a další vztahy ---- 362
- 8.5 Aktuální členění věty ---- 362

9 NAUKA O TEXTU A STYLU (STYLISTIKA) (Jan Táborský) ---- 365

- 9.1 Styl a stylistika ---- 366
- 9.2 Stylový potenciál jazyka (funkční spektrum jazyka) ---- 366
- 9.3 Zákonitosti výběru jazykových prostředků ---- 368
  - 9.3.1 Objektivní stylové faktory ---- 369
  - 9.3.2 Subjektivní stylové faktory ---- 371
- 9.4 Stylová hodnota výrazových prostředků ---- 372
- 9.5 Styly češtiny ---- 373
  - 9.5.1 Styl prostě sdělovací ---- 373
  - 9.5.2 Styl odborný ---- 373
  - 9.5.3 Styl umělecký ---- 374
  - 9.5.4 Styl publicistický ---- 375

10 PSACÍ SOUSTAVA (PRAVOPIS, ORTOGRAFIE) (Václav Cvrček) ---- 377

- 10.1 Psací soustava a jazyk ---- 378
- 10.2 Inventář znaků ---- 379
- 10.3 Principy české psací soustavy ---- 380
  - 10.3.1 Psaní písmene ch a písmen q, w, x ---- 381
  - 10.3.2 Psaní hlásek podléhajících spodobě znělosti (p, b, t, d, s, z apod.) ---- 381
  - 10.3.3 Psaní skupin di, ti, ni; dě, tě, ně ---- 382
  - 10.3.4 Psaní i / í a y / ý ---- 382
  - 10.3.5 Psaní písmene ě (skupiny dě, tě, ně; bě/bje, vě/vje, pě/pje; mě/mně) ---- 385
  - 10.3.6 Psaní písmen ú/ů ---- 386

10.3.7	Psaní souhláskových skupin na hranicích slov a částí slov ----	387
10.3.7.1	Psaní předložek a předpon s a z ----	387
10.3.7.2	Psaní přípon -ší a -čí ----	388
10.3.7.3	Psaní přípon -ský, -ství, -stvo a -cký, -ctví, -ctvo ----	389
10.3.7.4	Psaní zdvojených hlásek ----	391
10.3.8	Psaní rozdělovacích značek ----	391
10.3.9	Vlastnosti, které se projevují v rámci psaného textu ----	395
10.3.9.1	Psaní velkých písmen ----	395
10.3.9.2	Hranice slov v písmu ----	396
10.3.9.3	Rozdělování slov (na konci řádků) ----	398
10.3.10	Psaní cizích slov ----	398
10.3.11	Zkratky ----	399
10.3.12	Tradiční a historický princip (odchylky a nepravdelnosti) ----	400
10.4	Zvládání psací soustavy ----	401
Seznam zkratk ----		402
Literatura ----		404
Rejstřík termínů ----		408

POZNÁMKA K DRUHÉMU VYDÁNÍ

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

držíte před sebou druhé vydání **Mluvnice současné češtiny 1**/ Jak se píše a jak se mluví. Po obsahové stránce doznal text mluvnice jen minimum změn. Nejpodstatnější odlišností oproti edici předchozí je inovovaná grafická podoba celé knihy. V důsledku toho došlo ke změně stránkování, což znamená, že čísla stran v prvním a druhém vydání neodkazují k totožným pasážím v textu. V tomto smyslu byl zrevidován rejstřík termínů. Vedle toho bylo provedeno několik spíše drobnějších korekcí v textu samotném (opravy některých formulací).

*Za autorský kolektiv
Václav Cvrček*

PŘEDMLUVA

Rodilí mluvčí svůj jazyk znají a používají ho více či méně efektivně; nemají ale přehled o všech jeho zákoutích a orientují se bezpečně jen v těch sférách, které sami aktivně užívají nebo s nimiž se dostávají dennodenně do styku. V oblastech, v nichž jistotu nemají, sahají proto po poučení do odborných publikací nebo se přímo lingvistů dotazují.

Mluvnice, která se vám dostává do ruky, je v tomto směru jiná než ty předchozí. Především se nejedná o normativní příručku. Jejím cílem je popsat jazyk srozumitelnou formou tak, jak se projevuje v promluvách a textech, které nositelé jazyka produkuje. Jinými slovy, je založena na průměrném mluveném a psaném úzu. Neaspiruje tedy na příručku, která by vám chtěla určovat, jak se co říká a píše „správně“ nebo „spisovně“, jak to dělávaly mnohé popisy, ale důsledně registruje varianty, které se v současném jazyku vyskytují, a přikládá jim takovou váhu, jaká jim reálně v úzu náleží.

Rozdíl mezi touto mluvnicí a předchozími popisy by se tak dal vyjádřit tím, že tato mluvnice se nesnaží popisovat jazyk, jak **by měl vypadat**, ale jak **skutečně vypadá**. Východiskem pro tento postup je praktická úvaha, podle níž se orientace v tak složitém systému, jako je jazyk, získává nejlíp prostřednictvím jeho dobré a nezkreslené znalosti.

Mluvnice, jejíž první díl máte před sebou, není nová jen v tom, že neužívá dřívější způsoby hodnocení jazykových prostředků na ose správný – špatný (což je vždy v jazyce problematické), ale také ve způsobu zpracování. Materiálovou základnou pro vytváření této příručky byly (vůbec poprvé v historii popisů češtiny) jazykové korpusy, což jsou rozsáhlé a reprezentativní počítačově zpracované soubory jazykových dat, které poskytují široké spektrum informací o tom, jak se dané prostředky užívají (více informací na <http://www.korpus.cz>).

Je proto na vás, uživatelích této mluvnice, abyste se po seznámení s předkládanými jevy rozhodli pro to, jak svůj konkrétní text budete formulovat, kterým prostředkům dáte přednost, a to vše s nezkresleným povědomím o tom, jaké postavení mají prostředky, které hodláte užít, v reálné komunikaci.

Autoři

Tato publikace vznikla za podpory Výzkumných záměrů MSM 0021620823 (*Český národní korpus a korpusy dalších jazyků*) a MSM 0021620825 (*Variabilita zvukových prostředků jazyka a řeči: její zdroje a meze z hlediska komunikace*).